

***Samisk
samfunnsvitenskapelig database***

♦♦♦

Forprosjekt

Nils Jørgen Nystø





SÁMI INSTITUHTTA

Nordisk samisk institutt
Pohjoismainen saamelaisinstituutti
Norræn sama-stofnun
Nordisk samisk institut
Nordiskt samiskt institut

Adresse: Pb. 220, GUOVDAGEAIDNU / KAUTOKEINO, NORWAY

Telefon: + 47 78 48 80 00

Telefaks: + 47 78 48 80 30

Hjemmeside: www.nsi.no

E-mail: info@nsi.no

Postgiro 0805 3 68 23 25

Bankkonto 4740.08.01025

NO 971 454 237

Sámi Instituhtta (SI) / Nordisk Samisk Institutt (NSI) ble etablert i 1973. NSI utgjør en del av Nordisk Ministerråds organisasjon og har som formål gjennom forskning å styrke og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv. Virksomheten finansieres av Nordisk Ministerråd.

Samisk samfunnsvitenskapelig database- forprosjekt
Nils Jørgen Nystø

Dieđut nr. 4-1998

ISSN 0332-7779

© Nordisk Samisk Institutt, desember 1998

Forord

Forprosjektet danner grunnlaget for etablering av en samfunnsvitenskapelig database for samling av data om samiske forhold. Basen skal være tilgjengelig for dem som har behov for et samlet og bearbeidet tallmateriale om samiske samfunnsforhold i sin virksomhet.

Dokumentet beskriver og drøfter behovet og betydningen av, samt problemstillinger ved, oppbygging av en database. Forprosjektet skisserer også planer for konkret etablering.

Framstilling av samisk statistikk i etnisk plurale områder fordrer betydelige metodiske og faglige utfordringer. Det er derfor behov for en grundig analyse og vurdering av hvordan samisk statistikk reelt kan fremskaffes og bearbeides. Dette vil være en vesentlig oppgave i neste fase av prosjektet.

Sámi Instituhtta 30.12.1998

Nils Jørgen Nystø

Innhold

1. SAMMENFATNING.....	5
2. INNLEDNING	6
3. STATISTIKK.....	8
3.1 STATISTIKK OG KUNNSKAP	8
3.2 STATISTIKKENS BETYDNING I SAMFUNNET	9
3.3 BEHOVET FOR SAMISK STATISTIKK	10
3.4 REGIONALE DATA	11
3.5 STATISTIKK OG RELEVANS - EKS. NSD	12
3.6 REGIONALE DATA VS. ETNISITET	12
4. SAMISKE DATA OG METODISKE PROBLEMSTILLINGER	14
4.1 RELEVANS OG PRIORITET	14
4.2 AKTUELLE SATSINGSOMRÅDER	15
4.3 STATISTIKK OG ETNISITET - METODISKE UTFORDRINGER	18
4.4 KVALITATIVE DATA	19
4.5 NORDISK OG INTERNASJONAL PROFIL.....	19
5. TEKNOLOGI	21
5.1 INFORMASJONSTEKNOLOGI	21
5.2 DATABASER OG BRUK AV INTERNETT	21
6. SAMISK SAMFUNNSVITENSKAPELIG DATABASE (SDB)	23
6.1 INNLEDNING.....	23
6.2 KOMPETANSE OG ORGANISASJONSUTVIKLING	24
6.3 TEKNIKK	24
6.4 LOVVERK OG ETIKK.....	25
6.5 KOMMERSIALISERING ?	26
7. ETABLERING, FUNKSJON OG ORGANISERING.....	28
7.1 FUNKSJON	28
7.2 ORGANISERING.....	30
8. BUDSJETTMESSIGE KONSEKVENSER.....	33
9. AVSLUTNING.....	34
OKTIIGEASSU	35
SUMMARY	36
LITTERATUR.....	37
VEDLEGG	39

1. Sammenfatning

Nordisk Samisk Institutt legger med dette planer for oppbygging av en *samfunnsviten-skapelig database* for å skape tilgang til data, statistikk og analyseprogrammer om samiske samfunnsforhold. Basen skal fungere som et informasjons- og serviceorgan og omfatte statistikk av demografisk, sosial og politisk karakter. Ved bruk av moderne informasjonsteknologi knyttes brukere opp til databasen. Materialet er dermed tilgjengelig for forskere, studenter, utredere, politikere, media og andre i sin virksomhet. Gjennom databasen har Nordisk Samisk Institutt hovedansvaret fra samisk side for internasjonalt samarbeid innen urfolksstatistikk.

Bakgrunnen for planene er en generell mangel på oppdatert informasjon og statistikk om samiske forhold, innen de fleste samfunnsområder. Det numeriske materialet som finnes hos Statistisk Sentralbyrå og andre kilder, viser seg å være lite direkte relevant i nåværende form i samisk sammenheng. Et rikt tallmateriale eksisterer, men er spredt og vanskelig tilgjengelig. Å innhente, sammenstille og bearbeide nødvendig talldokumentasjon om samiske samfunnsforhold, er per i dag meget ressurs- og kompetansekrevene.

Den faglige utfordringen i etablering av en database er av metodisk karakter. Det er problematisk å hente ut samiske data i etnisk plurale områder og med eksisterende tallmateriale utgått av geografiske enheter. Utvikling av samisk statistikk krever særskilte metoder, grundig analyser og feltarbeid.

Etableringen gjennomføres som et prosjekt med oppstart for ordinær drift i år 2000. Databasen legges fysisk til Sámi Instituhtta/ Nordisk Samisk Institutt i Guovdageaidnu/ Kautokeino, men knyttes organisatorisk over tid til Samisk Parlamentarisk Råd og det fremtidige samiske forskningsrådet.

I prosjektfasen vil virksomheten medføre ett til to og et halvt årsverk. Prosjektet frem til oppstart er samlet beregnet til en kostnad på 2,7 mill. NOK iberegnet investeringer og driftskostnader. Ved ordinær drift vil den første fasen innebære behov for et årlige budsjett på ca. 1. mill NOK.

Etableringen er imidlertid avhengig av tilstrekkelig finansiering. Prosjektfasen vil bli delfinansiert av Nordisk Samisk Institutt, i tillegg til forventet finansiering over offentlige organer og fond.

2. Innledning

Utgangspunktet for prosjektbeskrivelsen er mangel på et samlet og strukturert tallmateriale om samiske forhold. Mangelen eksisterer på tross av at offentlig statistikk er rikt og omfattende. Et visst tallmateriale finnes, men det er geografisk orientert, spredt og vanskelig tilgjengelig. Materialet er heller ikke bearbeidet og lagt til rette for brukere. Samtidig er edb-systemene på området hovedsakelig knyttet til geografiske enheter, og dermed mindre relevant i samisk sammenheng.¹ Å innhente, sammenstille og bearbeide nødvendig talldokumentasjon om samiske samfunnsforhold er med dette meget ressurs- og kompetansekrevende.

Utviklingen av det samiske samfunn har anskueliggjort et voksende behov for samisk tallmateriale.² Ved all beslutningstaking og informasjonsformidling er det viktig å kunne dokumentere «virkeligheten» og å utforme prognoser for en utvikling. Informasjon er et av de viktigste strategiske elementer for utvikling i verden i dag,³ og er grunnleggende for å motvirke desinformasjon og stereotypier.

Problemstillingen er også blitt reist fra samepolitisk hold. Sametinget i Norge uttaler at en felles database med statistisk materiale er en *forutsetning* for samfunnsforskning og planlegging:⁴

Sametinget vil understreke målsettingen å bygge opp en database hvor det primære vil være å samle grunn- og primærdata for samiske forskningsformål om og fra samiske samfunnsforhold.

Etablering av en *databank* er også fremmet som et av Sametingenes felles mål og tiltak ved FN's urfolkstiår.⁵

Fra et samisk ståsted er det derfor en utfordring å skape relevant statistikk om og for det samiske samfunn. I utfordringen inngår det å samle tallmateriale og legge forholdene til rette for formidling og bruk. Nordisk Samisk Institutt grep fatt i problemstillingen i 1997. Det ble foreslått at;

«.. det iverksettes et arbeid med det for øye å etablere en permanent ordning for innsamling og videre bearbeiding av grunn- og primærdata i tråd med intensjonene i sametingsplanen og i tråd med nsi-styrets strategiplan, styrke den samfunnsvitenskapelige forskningen (som programområde) ved NSI.⁶

Forprosjektet ble igangsatt 02.04.98,⁷ som en del av instituttets satsing innen samfunnsforskning.⁸ Virksomheten ledes av en seniorforsker.⁹

¹ Geografiske data håndteres ofte via geografiske informasjonssystemer (GIS).

² Behovet ble bl.a påpekt i forb. med samisk statistikkseminar - UiTø/Troms fylkeskommune 02.12.96. Også utreders erfaring fra samisk forvaltning.

³ Hevdes av Bernhardsen 1992.

⁴ Plenumsvedtak i sak 19/97 Samisk forskning - utredning, samt sametingsplan for perioden 1998-2001. Forutsetninger, prinsipper og utfordringer, Sametingsrådet 23.04.97

⁵ Jf. pkt. 11. Nasjonale tiltak, fremmet 1997.

⁶ Notat v/ forsker *Ándde Sára* 05.08.97 - forslag til forprosjekt om oppbygging av næringslivsdatabase ved NSI.

⁷ Cand.polit. *Nils Jørgen Nystø* ble fra denne dato ansatt i en forskerstilling som utreder.

⁸ Jf. Forskningsplan, Nordisk Samisk Institutt 1998.

⁹ Dr. art. *Nils Oskal*

Den overordnede *målsettingen* for prosjektet er etablering av en database for tallmessig fremstilling av samiske forhold innen definerte områder. Basen skal være et serviceorgan og redskap for samisk kunnskapsoppbygging.

En vesentlig side ved *problemstillingen* omhandler *metoden* ved å skaffe frem data. Det ligger utfordringer i å overføre sosio-økonomiske relasjoner i numeriske relasjoner og å avbilde dem ved statistiske modeller. Her reises spørsmål om hvordan en skal velge ut enhetene og hvilke kriterier som skal legges til grunn ved definisjon av etnisitet. I utvikling av samisk statistikk vil en derfor møte operasjonaliseringsproblemer ved utvelgelse av den empiriske populasjon.

3. Statistikk

Statistik (ty. Statistik, av nylat. *statisticus*, ytterst av lat. *status* «stilling», «tilstand»), benämning dels på uppgifter om omvärlden i numerisk form, vanligen presenterade i tabeller och diagram, dels på vetenskapen om hur data med inslag av slumpmässig variation eller osäkerhet skall insamlas, utvärderas och presenteras (Nationalencyklopedin 1995).

3.1 Statistikk og kunnskap

De siste ti-årenes politiske utvikling i de nordiske land har medført romsligere rammevilkår og økt forståelse for bevaring og utvikling av samenes språk, kultur og samfunnsliv. Det juridiske, konstitusjonelle og politiske rammeverket for samene i Norden er i ferd med å etableres. Dette er i tråd med en internasjonal prosess om å anerkjenne urfolks fundamentale rett til å utvikle sin kultur og sine samfunn på egne premisser. Som konsekvens av, og parallelt med denne utviklingen, ligger det ambisjoner om at samene *selv* skal utforme sin fremtid. *Samisk selvbestemmelsesrett* er et nyttet begrep i denne sammenheng.

Det samiske samfunn står imidlertid overfor store utviklings- og oppbyggingsoppgaver som skyldes etterslep og oppsamlet behov for utvikling av elementære infrastrukturiltak på en rekke områder. For å handtere fremtidige utfordringer, kreves det derfor *kunnskaper* og *kompetanse* på et bredt felt. Det norske sametinget har lagt vekt på dette:¹⁰

Samfunnet står overfor en omstilling og forandring med store krav til kunnskap. En befolkning med kreativitet og gode kunnskaper og ferdigheter er en grunnleggende viktig ressurs. Utviklingen i samfunnet blir stadig mer forskningsbasert og vitenskapeliggjort, samtidig som teknologi og politiske beslutninger i økende grad bygger på forskning. På alle felt av samfunnet vil det å kunne fremskaffe, bygge opp, spre og overlevere kunnskap få økende betydning.

Innen kunnskapsbegrepet inngår også tallmessige fremstillinger av samiske samfunnsforhold. I dette kapittelet beskrives betydningen av statistikk for utviklingen av det samiske samfunn. Dette sett i lys av statistikkens plass i samfunnsutviklingen generelt, og dets relevans for politikk og forvaltning, forskning og kunnskapsutvikling samt allmennheten forøvrig.

¹⁰ Plenumsvedtak i sak 19/97 Samisk forskning - utredning

3.2 Statistikkens betydning i samfunnet

Statistikk og tallmessige størrelser og beregninger anses i dag å være en selvfølge for vekst og utvikling i samfunnet. Allerede i oldtidens Kina, blant de gamle kulturer i nåværende Midt-Østen og hos romerne, ble det samlet statistiske opplysninger. Også i bibelhistorien kan en lese om hvordan folket ble skrevet inn i manntall. Kvantitative og kvalitative opplysninger om folke-mengder og dets potensiale, har gjennom historien sådan vist seg å være et absolutt vilkår for styring og utøvelse av makt og kontroll.

I utredningen forut for *Statistikkloven* av 1994¹¹ blir pålitelig statistikk om befolkning, samfunnsforhold og næringsliv, vurdert som en nødvendig forutsetning for at en skal kunne beskrive og analysere faktiske forhold i samfunnet og trekk ved samfunns-utviklingen på en presis måte. Videre fremgår det:

Statistikk gir også grunnlag for beslutninger både av private og offentlige myndigheter. Det er viktig for utforming av offentlig politikk og lovgivning m.v, og for utøvelsen av offentlig myndighet. Den offisielle og annen offentlig statistikk, representerer også en serviceytelse fra staten til publikum, næringslivet og til samfunnet i sin alminnelighet. Statistikk har derfor betydning for mange viktige private beslutninger, for organisasjonene i samfunnet, for den generelle opplysning og for den politiske debatt (NOU 1988:19).¹²

Utredningen fremholder at vårt moderne samfunn er karakterisert av sterk sentral styring. For å nå de mål de *politiske myndigheter* setter, gjøres det bruk av virkemidler som lovbestemmelser, budsjettpolitiske tiltak og andre vedtak av Stortinget og administrative forføyninger. Bruk av virkemidler krever nøye planlegging og oppfølging for å sikre at tiltakene virker etter hensikten. En viktig del av planleggingsarbeidet er bruk av numeriske modeller for å analysere virkningene av alternative tiltak og for å lage prognoser for utviklingen. Denne moderne styringsteknikk kan bare brukes hvis en har tilgang til omfattende statistikk av god kvalitet.

Også *næringslivet* har i dag et sterkt behov for statistikk som bakgrunn for bedrifts-politiske beslutninger. *Allmennheten* trenger statistikk for å orientere seg i et komplisert samfunn. Ikke minst trenger den samfunnsvitenskapelige *forskningen* statistikk for å avdekke samfunnsmessige sammenhenger og forhold som det er viktig å være klar over. Den offisielle statistikk er derfor en grunnpilar i det norske samfunn (op.cit. s 8).

Det er en kjent oppfatning at folkestyre forutsetter at demokratiske valgte organer har et godt kunnskapsgrunnlag for sine beslutninger. En av betingelsene for dette er informasjonssystemer som sikrer innsikt i hvilke faktorer som påvirker *politiske* prioriterte mål, og data om faktiske saksforhold. Styringsevnen er også et spørsmål om kunnskap, om å ha god informasjon og gode analysemodeller.

Slik Johan P. Olsen viser til i boka «*Petroleum og politikk*» (1989) er muligheten for å få velinformerte og innflytelsesrike borgere og å unngå informasjonsmonopol og manipulering, best i samfunn med flere konkurrerende partier, et mangfold av interesse-organisasjoner, sterke og uavhengige massemedier, fri forskning og faglig autonom statistikkproduksjon.

¹¹ Lov om statistikk og statistisk sentralbyrå av 18.mars 1994.

¹² NOU 1998: 19 Lov om offisiell statistikk og Statistisk Sentralbyrå, kap. 1.2 s 5.

3.3 Behovet for samisk statistikk

Behovet for statistikk om samiske samfunnsforhold trenger knapt noen begrunnelse. Det eksisterer åpenbare parallelle trekk i beskrivelsen av statistikkens betydning for det norske samfunn og utviklingen av det samiske samfunn. Det er behov for relevant statistikk for å kunne beskrive og analysere faktiske forhold i samfunnet og trekk ved samfunnsutviklingen. Samfunnet er aldri noen tidsrekkefølge av tilstander med bestemte strukturer, men er en vedvarende prosess. Det foregår et stadig samspill mellom demografiske og økonomiske forhold mellom næringsliv, utdanning og politikk. Alt dette skjer innenfor en kulturell ramme, og denne rammen vedlikeholdes eller endres av dette samspillet.

Fordeling av informasjon, og ferdigheter i å behandle den, kunnskapen om andres preferanser og hvem som kontrollerer ens egne interesser er sentrale tema for analyse av maktforhold. Evnen til å levere og tilbakeholde informasjon, er hovedelementer i definisjonen av innflytelse (Hernes 1990).

For de samiske folkevalgte organ, for samiske organisasjoners virksomhet og for den fremtidig samepolitikk i sin helhet, vil tilgang til ulike former for kunnskap få økende betydning. Samiskrelatert statistikk er kunnskap og dermed også vesentlig for politikk og forvaltning.

Statistikk brukes som redskapsfag innen nær sagt alle fagområder. Statistisk tenkning og statistisk analyse har en selvfølgelig plass innen teknologi og realfag og innen økonomi og samfunnsfag (Hagen 1996). Tilgang til god og relevant statistikk om samiske forhold er også sentralt for samisk forskningsutvikling. Statistikk gjør samfunnsforhold mulig å håndtere, og finner ut hva som kan påregnes med visse sannsynligheter. Både kvantitative og kvalitative data og en kombinasjon av disse, hører med innen samisk forskning og utdanning.

Statistisk materiale er også viktig for den samiske skole, helse- og sosialsektoren, samisk kultur- og næringsliv og allmennheten forøvrig.

Statistikk er derfor av betydning både *innad* i det samiske samfunn og *utad* overfor storsamfunnet. God og relevant samisk statistikk er av viktighet som grunnlag for intern informasjons- og kunnskapsutveksling, samt generell informasjon om det samiske samfunn overfor utenomverdenen. Et konkret tallgrunnlag å henvise til, vil samtidig være nyttig for å motgå myter og misoppfatninger om den samiske folkegruppe og urfolk generelt, som eksisterer i storsamfunnet.

Samisk statistikk vil videre ha betydning for samepolitikkenes representativitet og folkevalgtes legitimitet. Et tallmateriale vil være viktig for opinionen og for den alminnelige politiske diskurs i det samiske samfunn. Her ligger det en utfordring i å nytte og bygge opp et tallmateriale om sametingsvalget, samt samiske interesser ved stortingsvalget og kommune- og fylkestingsvalget.¹³

Tall og data om samiske samfunnsforhold er samlet sett ikke bare uttrykk for kvantitative og kvalitative tilstander. Dokumentasjon av samiske forhold er i seg selv viktig for samenes identitetsfølelse som folk og urbefolkning, og samtidig et viktig vilkår for utvikling av det samiske samfunn. Samisk statistikk vurderes dermed å

¹³ Økologiske data (jf. kap. 3.4 nedenfor).

være et identitets- og kulturbærende element, og en naturlig del i utviklingen av samisk selvbestemmelse og autonomi i fremtiden.

3.4 Regionale data

Som i vesten forøvrig, er tilgangen til data i de skandinaviske land, stort og omfattende. Det er bygd opp et offentlig statistisk system for registrering og formidling. I Norge blir offisiell statistikk utarbeidet og gjort tilgjengelig for allmennheten via *Statistisk Sentralbyrå*.

Hovedmål for statistikkvirksomheten ved SSB;

Statistikkvirksomheten skal 1) bidra til å dekke behovet for kunnskap om samfunnets struktur og utvikling. Dette skal gjøres på en hensiktsmessig og økonomisk måte, også for oppgavegiverne 2) bidra til det datamessige og begrepsmessige grunnlaget for samfunnsplanlegging og samfunnsforskning, og sørge for at norsk offisiell statistikk danner en samordnet og dekkende helhet 3) omfatte utarbeiding av statistikk for internasjonal bruk og bidra til utvikling av et koordinert og velutviklet internasjonalt statistisk system 4) Statistikken samles inn ved bruk av administrative registre, ved at bedrifter og enkeltpersoner avgir oppgaver og ved intervjuvirksomhet (<http://www.ssb.no>).

Registreringen er i grove trekk bygd opp omkring et system ut fra geografi, ofte gjennom *regionale data*.¹⁴ Slike data beskriver regionale eller territoriale enheter som kommuner, fylker, land eller lignende.

Til forskjell fra individdata, som vanligvis bygger på utvalg fra en større populasjon, er regionale data som oftest heldekkende. De inneholder informasjon om alle enheter som finnes på et bestemt aggregeringsnivå, for eksempel kommuner. Det viktigste kjenne-tegnet ved regionale data er at de beskriver geografisk avgrensede enheter. Et gitt territorium, f.eks. et land eller en stat, kan som oftest deles inn i flere ulike sett av slike enheter.

Noen av disse settene er gjerne ordnet i et systematisk hierarki, der enheter på et høyere nivå alltid er satt sammen av enheter fra et lavere nivå. Det norske territoriets inndeling i folketellingskretser, kommuner og fylker er et eksempel på en slik hierarkisk ordning. I andre sammenhenger kan ulike inndelinger stå i et mer uryddig forhold til hverandre. Et eksempel på dette er forholdet mellom norske kommuner og prestegjeld, der de respektive inndelingene ikke alltid faller sammen. De fleste sett av enheter er uttømmende i den forstand at de fyller hele territoriet (jf. den norske kommuneinndelingen). Det fins likevel sett av regionale enheter hvor dette ikke er tilfelle, f.eks. inndelingen av deler av landet i nasjonalparker og ulike typer verneområder. Normalt vil det finnes data som beskriver de fleste settene av enheter som et territorium kan deles inn i (NSD-Katalog 1997).

¹⁴ Jf. Katalog 1997 - Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Aggregerte data er data som er fattet sammen i modeller eller måletall. Den individuelle informasjon (f. eks. alder) går opp i den aggregerte informasjon, aggregert (satt sammen) av mange individer (f. eks. gjennomsnittlig alder av en befolkningsgruppe).

Økologiske data er en tredje term. Det er primært slike som viser sammenhenger mellom naturgitte rammer og mennesker, og data som går på differensieringen av grupper i forhold til naturgitte vilkår.¹⁵

3.5 Statistikk og relevans - eks. NSD

Problemstillingen om mangel på relevant samisk statistisk materiale har likhetstrekk med grunnlaget og behovet for opprettelsen av *Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste* (NSD). NSD er et serviceorgan for norsk forskning. Dette er en nasjonal infrastrukturteneste for å sikre tilgang til relevante data av høy kvalitet, og å fremme økt og kunnskapsbasert bruk av data i forskning og undervisning. Hovedformålet er å yte tjenester til forskere og studenter når det gjelder innsamling og tilgang til data. Ideen er at en gjennom systematisk innhenting, integrering og dokumentasjon av data, vil kunne tilby et nasjonalt ressurs- og analysegrunnlag.

Etableringen av NSD kom i stand ut fra problemer med å skaffe relevante data til forskningsprosjekter. Dette på tross av at «den norske befolkning på mange måter er et gjennomregistrert folk, og Norge er et land rikt på data».¹⁶ Årsaken er at f. eks. data produsert i privat og offentlig regi, ikke uten videre blir stilt til disposisjon til forskningsformål.

I tillegg er data spredt på så mange steder og institusjoner at innhenting av data blir en uoverkommelig oppgave. Videre kan prising av data og lover og regler for formidling av disse, være et hinder for forskningens datatilgang. Og, dersom data er tilgjengelig, er det ikke uvanlig at data er tilrettelagt på en slik måte at de ikke egner seg for analyseformål (NSD, årsmelding 1996).

3.6 Regionale data vs. etnisitet

Det er forbundet med betydelige problemer å nytte regionale data i tallmessige fremstillinger av samer og samisk samfunnsforhold. Datagrunnlaget som er skapt på grunnlag av geografi, fanger ikke opp ulike befolkningsgrupper og etnisitet. Selv om datagrunnlaget er definert ned på skolekrets nivå, står en overfor betydelige vanskeligheter. I dag vil det i de områder hvor samene er i majoritet i kommunene, la seg gjøre å danne seg et bilde av befolkning og samfunnsforhold. Imidlertid er det særdeles komplisert å utforme samiskrelatert statistikk i områder hvor samene i varierende grad lever i minoritet i forhold til den øvrige befolkning.

Dette er forhold som har vært gjenstand for diskusjon over lengre tid. Historisk har det vist seg å være vanskelig å gi en demografisk fremstilling av samene i den enkelte nasjonalstat. Vanskene skyldes flytende grenseforhold der samene historisk holdt til, mangelfulle og tilnæringsvise tellinger, samt ulike kriterier som ble lagt til grunn for

¹⁵ NSD nytter også økologiske data forbindelse med analyser av valgferd.

¹⁶ Sitat NSD, årsmelding 1996.

etnisk klassifisering (NOU 1984:18, Aubert 1978).¹⁷ I tillegg inngår forklaringer hvor begrepet *assimilering* som sosialt fenomen har betydning.¹⁸

Samtidig varierer inndelinger av *samiskrelaterte* geografiske enheter betydelig, noe som kompliserer bildet ytterligere. I Norge er *reindriften* delt inn i områder som går på tvers av fylkesgrenser og kommuner. *Samisk utviklingsfonds virkeområde* omfatter både hele og deler av kommuner i det samiske bosettingsområdet. Forvaltningsområdet for *samisk språk* omfatter enkelte kommuner i to fylker. Også *valgkretsinnndelingen* til sametingsvalget inneholder enheter fra kommunenivået opp til et omfang av flere fylker.

I tillegg eksisterer det lite tallmateriale om samiske samfunnsforhold forøvrig i offisiell statistikk.¹⁹ Moderne offisiell norsk statistikk har stort sett betraktet etnisitet som irrelevant. Statistikk om samiske næringer, samisk kultur eller språk, er bortimot fraværende, og det som finnes er spredt og lite tilgjengelig. Materialet er heller ikke bearbeidet og dermed lite relevant til bruk i samisk sammenheng.

¹⁷ Prof. *Vilhelm Aubert* foretok en tallmessig fremstilling av samene i Norge i 1978. Bakgrunnen var en resolusjon fra Samekonferansen i 1959. I 1962 ble undersøkelsen gjennomført i Finland og i 1972/73 i Sverige.

¹⁸ *Bjørklund* 1986.

¹⁹ En samlet tallmessig fremstilling av den samiske befolkning ble foretatt av *Aubert* for Statistisk sentralbyrå i 1978. I tillegg gir manntallet som ligger til grunn for sametingsvalget indikasjon på den samiske befolkning i Norden.

4. Samiske data og metodiske problemstillinger

kvantitativ metod, ett samlingsbegrepp inom samhällsvetenskaperna för de arbetssätt der forskaren systematiskt samlar in empiriska och kvantifierbara data, sammanfattar dessa i statistisk form samt från dessa bearbetade data analyserar utfallet med utgångspunkt i testbara hypoteser. (Nationalencyklopedin 1995).

4.1 Relevans og prioritet

Mangelen på samisk statistikk eksisterer innen de fleste samfunnsområder. Det er en målsetting at innsamling av data gjennomføres på et bredt grunnlag. NOU 1988:19²⁰ stiller krav til god offisiell statistikk. Dette legger føringer på etablering av en samisk samfunnsvitenskapelig database. Her vises det til at statistikken bør være *fullstendig*. I prinsippet innebærer det at statistikken skal omfatte alle enheter innen et gitt emneområde og dels at viktige samfunnsområder så vidt mulig skal dekkes.

Statistikken skal også være *relevant* dvs. tilfredsstillende aktuelle og eksisterende behov. Dette fordrer hensiktsmessig prioritering og smidighet mht. tilpasning av nye behov. *Høy kvalitet* betyr også at statistikken må være *konsistent* (samordning av begreper, definisjoner og klassifikasjoner), ha *kontinuitet* (tall fra samme emneområde med referanse til ulike tidspunkter/-perioder må kunne sammenlignes), samt være *nøyaktig* og ha *aktualitet*.

Nevnte begreper er sentrale i oppbyggingen av en samisk database. *Relevans* og *aktualitet* er grunnleggende viktig for virksomheten. Her berøres spørsmålet om etableringens mål og hensikt. For at databasen skal være et «serviceorgan og et redskap for samisk kunnskapsoppbygging»,²¹ må virksomheten ses i lys av eksisterende *behov* i det samiske samfunn. Behovet for statistikk om samiske samfunnsforhold må derfor springe ut av det samiske samfunn selv.²² Valg av data for statistisk innsamling og analyse vil måtte vurderes opp mot de målsettinger og de til enhver tids behov det samiske samfunn innehar. På denne måten vil virksomheten være fleksibel og tilpasses endrede vilkår i samfunnet.

De datakilder som ennå finnes bør tas vare på, selv om de ikke synes å være «aktuelle» i dag, samtidig som «nye» produseres. Som i grunnforskningen vil nytten av innsikt først vise seg i etterkant. Ikke bare er det komparative tidsperspektiv, tidsforløpet, viktig for forståelse av nåtiden, men det gjelder også «føre-var-prinsippet»

²⁰ Lov om offisiell statistikk og Statistisk Sentralbyrå, s. 36.

²¹ Jf. målsetting, kap.2 overfor.

²² Iflg. daværende rådgiver i det norske sametinget, Rune S. Fjellheim i seminar UiTø/Troms fylkeskommune 02.12.96.

med tanke på behov som melder seg lang senere. I en samisk samfunnsvitenskapelig database bør det sådan legges inn data som et «arsenal» for bruk i ettertid.²³

Av metode og kapasitetshensyn kan imidlertid ikke «alt» utvikles samtidig. Det må foretas en fortløpende vurdering av hvilke områder som gis *prioritet*. Utviklingen og oppbyggingen av data-basen må skje som en *prosess* i henhold til realistiske planer.

Datainnsamling på enkeltområder kan gjennomføres som interne prosjekter innen Nordisk Samisk Institutt, eller via eksterne samarbeidspartnere.

4.2 Aktuelle satsingsområder

Demografiske data

Som et utgangspunkt og for legge forholdene til rette for produksjon, er det imidlertid viktig å fremskaffe grunnleggende *demografiske data* om den samiske folkegruppe. Befolkningens *størrelse* beregnes, det utvikles et «skjelett» som gjelder folkemengdens *struktur*²⁴ (kjønn, alder) og *bevegelse* (fruktbarhet, dødelighet, flyttmønster). Videre kan det utvikles data om befolkningens inntekts- og ervervsforhold, husholdsstatistikk m.m. Med dette som grunnlag foretas det videre analyser og fremskrivninger.

Grunn- og primærdata

I et fremtidig og prosessuelt perspektiv ligger det utfordringer i utvikling av statistikk av *sosial, økonomisk og politisk karakter* i samiske områder. Sametinget i Norge viser til målsettingen å bygge opp en database hvor det primære vil være å samle *grunn- og primærdata* for samiske forskningsformål om og fra samiske samfunnsforhold. Her nevnes behovet for en intensiv innsamling av grunndata om samisk kultur (språk, stednavn, tradisjonsstoff etc.).²⁵

²³ Det er ikke minst av samisk interesse å få dokumentert samtid og historie til nytte for etterkommende generasjoner. Dette med hensyn til språk, kultur, næringsutøvelse, sedvaner, rettigheter m.m.

²⁴ befolkningsbeskrivelser

²⁵ Plenumsvedtak i sak 19/97 Samisk forskning - utredning

Det eksisterer et potensiale i å samle inn data på områdene;

Samisk kultur

Kartlegging av ulike typer kulturaktiviteter - herunder antall utøvere, beregning av omsetning, avkastning, sysselsettingseffekt, støtteomfang m.m.

Samiske næringer

Kartlegging av ulike typer næringsaktiviteter - herunder antall utøvere, beregning av omsetning, avkastning, sysselsettingseffekt støtteomfang m.m.

Samisk språk

Språksituasjonen – kartlegging eks. muntlig og skriftlig språkbruk i offentlig forvaltning m.m.

Helse og levekår

Levekårsundersøkelser, kartlegging av helsesituasjonen blant urfolk.

Skole og utdanning

Kartlegging av situasjonen i den samiske skole, antall, språkbruk, ressurstilgang mm

Videre er data om konsum/forbruk av varer og tjenester, ernæring, pengebruk m.m., en viktig side ved innsamling av *sosio-økonomiske* data. Relevant tallmateriale om privat og offentlig *kommunikasjon* er også vesentlig.

I Norges forskningsråds utredning om *samisk forskning*²⁶ nevnes *kartleggingsoppgaver* innen næringslivsforskning. Her vil data fra slik kartlegging være viktig materiale i statistikkproduksjon og for kvantitativ forskning generelt. Et tallmateriale er ikke minst vesentlig for studier av *utviklingstendenser*. Jevnlig oppdatert statistikk er aktuell, danner grunnlag for å studier av endringsprosesser og anskueliggjør et tidsforløp.

Data i forbindelse med *ressursovervåking* kan gi basis for forskning innen natur- og miljøfag, samt opparbeiding av kunnskaper for forvaltning av naturressursene. En viktig side ved slik datainnsamling er satelittundersøkelser av beitegrunnet for rein. Dataene kan deretter vurderes opp mot parallelle kvalitative studier og tradisjonell kunnskap på området. Dette vil skape interessant forskningsvirksomhet og åpne for kontakt mellom aktuelle institusjoner, organisasjoner og utøvere innen næringen.

For *samisk kulturminnevern* ligger det også muligheter i å utforme *digitale kart* over registrerte objekter, samiske kulturlandskap og miljøer. Samlet sett kan kartlegging og ressursovervåking få betydning for helhetlig og bærekraftig bruk og forvaltning av samiske områder.

En oversikt og et tallmateriale om *sametingsvalget* og samiske interesser ved kommune, fylkestings- og stortingsvalget, legges inn i basen og skape grunnlag for statistikk om valgdferd.

²⁶ Oslo, desember 1997

Eksisterende tallmateriale

En vesentlig oppgave innen samisk statistikkutvikling vil være å samle *eksisterende* talldokumentasjon om samiske samfunns-forhold.²⁷ Her gjelder det å nytte respektive lands nasjonale statistikkbyråer/baser for innsamling og bearbeiding av det som er av interesse i samisk sammenheng. Dog kan det i forbindelse med kildekritikk tas stikkprøver for kontroll av eksisterende data.

Samtidig ligger det utfordringer i innhenting og samordning av den omfattende statistikk som er utarbeidet av samiske forvaltnings- og undervisningsorganer samt organisasjoner over flere år. Materialet er tall og statistikk innen næring, kultur og utdanning, samt en rekke andre områder som er relevant for innsamling i en base.

Eksempler:

- Ved *Statistisk Sentralbyrå* og i *regjerings- og stortingsdokumenter* finnes årevis dokumentasjon om støtte til samiske tiltak.
- *Reindriftsadministrasjonen* i Alta innehar statistikk om reindrift. Her utgis årlige regnskapstall om næringen.
- *Sametinget* i Norge med dets underliggende råd har siden opprettelsen særskilt via forvaltningsvirksomheten fremmet et viktig tallmateriale. Dette presenteres gjennom årsmeldingene. Sametingets budsjett herunder støtte til samiske organisa-sjoner, danner et bilde på prioritering av midler.

Videre kan det tilføyes at;

- *Samisk kulturråd* har siden 1994 avgitt melding om støtte til kulturtiltak, kulturorganisasjoner, barn og unges oppvekstvilkår m.m.
- *Samisk næringsråd* har arkivert tallmateriale om støtten til samisk næringsvirksomhet fra 1975, innen virkeområdet for Samisk utviklingsfond mm.
- *Samisk språkråd* har samlet dokumentasjon om støtte til samisk språk mm. Språkrådet har også bidratt til utvikling av en *samisk orddatabank*.
- *Samisk utdanningsråd* innehar tallmateriale om samisk språk- og utdanning.
- *Samiske organisasjoners* virksomhet har medført materiale som er av interesse for databasen (herunder medlemstall mm.).
- De regionale *kulturinstitusjoner*²⁸ danner potensiale for inn-samling av regionale data.
- Resultatene av *sametingsvalget* er registrert i Sametinget (valgresultat og manntallsoversikt).

Samlet sett bidrar dette til en informasjonstilgang som danner et potensiale for bearbeiding og formidling.

²⁷ Det er viktig å ikke nytte ressurser på å samle data på de områder det allerede finnes statistisk materiale.

²⁸ Herunder samiske kulturhus, museer m.m.

4.3 Statistikk og etnisitet - metodiske utfordringer

En sentral problemstilling for utvikling av samisk statistikk, er selve *metoden* ved valg av data. Å overføre det levende samfunn i statistikk er metodisk vanskelig. Dette kan tilskrives en av grunnene til at samisk statistikk ikke er utviklet tidligere. Hvilke kriterier skal nyttes for å gi en demografisk fremstilling av den samiske folkegruppe? Hvilke indikatorer skal legges til grunn ved definisjon av etnisitet? En vil her stå overfor *operasjonalisering-sproblemer* ved utvelgelse av den empiriske populasjon.

Metodeproblemet gjelder også bruk av *regionale data*²⁹ i etnisk plurale områder. Det er en særdeles utfordring å beregne tallmessige størrelser om etniske forhold, på grunnlag av statistikk utgått av geografisk avgrensede enheter.

Ved regionale data er imidlertid alle opplysninger nødvendige for å gi en mening festet til sted (eller område) og tid (tidspunkt eller tidsintervall). Dette fordi alle hendelser uløselig er knyttet til steds- og tidskoordinater. Nettopp dette forhold at data ikke må abstraheres fra rom og tid, gjør den geografiske dimensjonen svært åpenbar. Enhver aktivitet legger beslag på et geografisk rom, «handlingsrom».

En database kan bygges opp med tanke på slike sammenhenger. *Livsformer* (levkår) kan relateres til a) *samfunnet*; den sosiale organisasjon, økonomi, institusjoner b) *mennesket*; det tekno-logiske nivået med valgmuligheter, c) *naturen*; den naturgitte ramme; klima, vegetasjon, dyr osv.

Etnisitet er det vanskeligste kjennetegn ved operasjonaliseringen. Uansett må det velges bestemte objektive kriterier. Ulike formål kan gjøre forskjellige operasjonaliseringer ønskelige. Å skille ut samiske bidrag i plurale områder vil forutsette hypoteser om samenes andel i befolkningen og deres andel (ytelse) i den aktuelle virksomhet. Beregninger uten skikkelig feltarbeid som gir hypotesene (grunnlag for andelsmessige beregninger) rimelig stor sannsynlighet, vil følgelig være verdiløs.

Følgende relasjon er gitt i sin enklest mulige form for å synliggjøre problemstillingen i plurale samfunn uten etnisk differensiert statistikk:

Om Y er «ytelsen» (i videste forstand) av en folkemengde (gruppe) N i et lokalsamfunn/en kommune med «produktivitet» P av den enkelte innbygger, gjelder $Y = N \cdot P$ der de tre størrelsene kan være gitt i offentlig statistikk, uten hensyn til at N er etnisk sammensatt. Om nå N omfatter andelen s samer, der $0 < s < 1$, og P^* er «produktiviteten» av den samiske gruppen i det plurale samfunnet, så er «ytelsen» av den samiske andel av befolkningen (gruppen) $Y^* = N \cdot s \cdot P^*$. Det er ingen vei utenom å bestemme s og P^* ved feltarbeid (eller å utlede rimelig anslag fra passende kilder) for å kunne oppgi Y^* . Selvsagt kan, om Y^* og ytterligere s eller P^* er kjente, den tredje variabel bestemmes.³⁰

²⁹ Jf. kap. 3.6 ovenfor.

³⁰ Prinsipp for tilnærming av løsning, foretatt av amanuensis Reinhard Mook, SV-Fak, UiTø.

I en demografisk beskrivelse av den samiske befolkning vil det være hensiktsmessig å nytte SSB's folketelling (jf. kap 3.6 ovenfor).³¹ Tellingen kan igjen sammenlignes med *Samemanntallet*.³² En løsningsmulighet er å gå ned på *kretsnivå* for å nå samiske bygder og bosettinger. I andre sammenhenger vil det være nødvendig å gå helt ned på *husholds-* og *individnivå* for å utarbeide et samisk statistisk materiale. Dette kan igjen kobles opp mot kilder for *sekundærdata* som offentlig statistikk, tall fra forvaltning, institusjoner forskning, prosjekter osv.

For fremtidig utvikling av samisk statistikk er det åpenbart nødvendig å utvikle særskilte metodiske løsninger for etablering av samiskrelatert statistikk. Utvalg av data og valg av metode vil imidlertid avhenge av hvilken *problemstilling* som er lagt til grunn for den enkelte oppgave eller det enkelte prosjekt.

4.4 Kvalitative data

Redskaper i statistisk analyse har bidratt til forskning både på tvers av fagområder og på tvers av landegrensene. Bruk av edb og statistisk analyse har i seg selv innehatt en brobyggingseffekt innen samfunnsvitenskapene.³³

Det ligger utfordringer og muligheter i å samle såkalte «mykdata» eller *kvalitative data* i databasen. En database som inneholder både kvantitative og kvalitative data vil legge grunnlag for samisk forskning, tverrfaglighet og helhetlig kunnskapsoppbygging. Kvalitative data er nødvendige for å kunne forklare og tolke de kvantitative data.

Siktemålet med kvalitativ intervjuing er å øke informasjonsverdien og skape grunnlag for en dypere og mer fullstendig forståelse for det fenomenet en studerer. Rent metodisk kan en nytte muntlig overleveringer, fortellinger, historier, sagn m.m., i samiske områder. Dette kan igjen lagres elektronisk på disk (digitalisering), og bearbeides for formidling og bruk. Her vil et samarbeid med Sámi Arkiiva/ Samisk Arkiv, biblioteker, museer, historielag osv., muliggjøre innsamlingen. Dette i tillegg til gjennomføring av egne prosjekter for slik innsamling.

4.5 Nordisk og internasjonal profil

Det er en målsetting å bygge ut en database med et *allsamisk* nedslagsfelt. Med utgangspunkt i det tallmaterialet som samles på norsk side, innhentes det på sikt parallelle data på nordisk plan. Dette skjer gjennom et bredt samisk samarbeid over grensene via avtaler med aktuelle utvalgte organer, institusjoner og organisasjoner.

Videre ligger det betydelige utfordringer og stort potensiale i et *internasjonalt urfolkssamarbeid* innen IT.³⁴ Det etablerte samarbeidet samene imellom samt *barentssamarbeidet*, vil innbefatte urfolk på russisk side. Utvikling av og samarbeid om fremtidig urfolksstatistikk i arktisk, kan skje innen rammene av *Arktisk Råd* og

³¹ SSB/ Aubert's folketelling er i seg selv av stor viktighet å nytte som grunnlag for kvantifisering av den samisk befolkning og kartlegging av bosetting.

³² Det er imidlertid knyttet strenge bestemmelser ved bruk av manntallet ut over selve valget (jf. samelovens bestemmelser - valgeregler).

³³ Rokkan 1987

³⁴ Vektlagt av det norske sametinget i vedtak om samisk forskning, sak 19/97.

Det arktiske miljøsamarbeidet (AEPS). Canada, Alaska og Grønland er av særdeles interesse innen arktisk urfolksstatistikk.

På Grønland har en i takt med en sterk samfunnsendring og i forbindelse med utviklingen av hjemmestyreordningen, sett behovet for statistikk;

Greenland is an important, and to a certain extent, a special part of the Circumpolar area. In 1979, the Home Rule was introduced. Since then, the Greenlandic society have changed dramatically. This process has sometimes been described as a quiet revolution. At the same time, Greenland is developing international relations and become a more determinated actor in The Artic. All this trends increase the demand of information and statistics of social, economic and political matters and trends concerning the Artic world (Statistical Yearbook Greenland 1997).

Grønlands Statistikk samler inn, bearbeider og offentliggjør statistiske opplysninger om samfunnsforhold på Grønland. Etableringen som er foretatt iht. Landstingslov, har siden etableringen i 1979 samlet statistikk om befolkning, næring, økonomi m.m. i et betydelig omfang.

Grønlands Statistikk er bl.a i samarbeid med *Statistics Canada* i ferd med å gjennomføre et arktisk *levetårprosjekt* hvor en komparativ undersøkelse av samer og inuiter inngår.³⁵

Gjennomføring, herunder innsamling, bearbeiding og formidling av data i forbindelse med levetårsundersøkelser, er derfor en potensiell oppgave for Nordisk Samisk Institutt. Slike undersøkelser er av særskilt interesse i forbindelse med komparativ urfolksforskning.

Ambisjonen er at instituttet skal ta hovedansvaret fra samisk side for internasjonalt samarbeid innen urfolksstatistikk. I dette ligger det utvikling av et *informasjonsnettverk* og oppbygging av et datagrunnlag som egner seg for *komparativ analyse*. Slik vil en være deltagere i et samarbeid for gjensidig utvikling av *kvalitative data* om urfolk.

³⁵ Jf. Grønlands Statistikk - *arbeidsplan*, mai 1997 og *Survey of Living Conditions in the Arctic; Inuit peoples of Labrador, Nunavik, Nunavut and the Inuvik region*, Feasibility Study, draft, Special Surveys Division, Statistics Canada, September 29, 1998, med Bilag B; *Inuit, Survey of Living Conditions in the Arctic; Saami, and the Indigenous peoples of Chukotka*.

5. Teknologi

5.1 Informasjonsteknologi

Den raske kunnskapsmessige og teknologiske utviklingen samt fremveksten av informasjonssamfunnet, fører også det samiske samfunnet mot en mer kunnskapsbasert hverdag. Utviklingen innen *informasjonsteknologien* (IT), har skapt nye muligheter innen innsamling, utvikling og formidling av kunnskap. Selv om det kan stilles kritiske spørsmål knyttet til bruk av *IT som medium for politisk kommunikasjon i samisk samfunnsutforming*,³⁶ skaper teknologien også potensiale for kunnskapsutviklingen blant urfolk.

Sametinget viser i denne forbindelse til betydningen av IT innen forskning og utvikling;³⁷

Sametinget vil bidra til at det utvikles et dynamisk forskningsmiljø hvor det satses på kommunikasjon med andre miljøer og hvor det etableres nettverk for utvikling av nye ideer og muligheter. Nettverk mellom de samiske folkevalgte organ, samiske organisasjoner og institusjoner, vil være til gjensidig nytte og bidra til økt koordinering og samarbeid mellom forskningsinstitusjonene.

Utviklingen på datasiden har i seg selv hatt stor betydning for statistisk analyse innom forskningen, og utveksling av metoder mellom fagene. De grunnleggende redskaper i statistisk analyse er i ferd med å bli en fellesressurs for alle samfunnsvitenskapene, og datamaskinen påskynder disse måter å drive forskning på, ikke bare på tvers av fagområder, men like mye på tvers av landegrenser (Rokkan 1987).

Bruk av elektronisk databehandling blir etterhvert nyttet på stadig flere felt i samisk sammenheng. Samiske kompetanse på edb-siden er under utvikling i en rekke miljøer. Å nytte samisk språk i edb-sammenheng medfører ikke noen videre vanskeligheter. Problemene ved bruk av nordsamisk ortografi er det funnet løsning på,³⁸ og særskilte programmer for bruk av samisk tekst er utviklet.

5.2 Databaser og bruk av internett

En *database* består av et system for elektronisk lagring av data. Basen inneholder opplysninger som er strukturert og organisert på en logisk sammenhengende måte.

Ved bruk av Edb-teknologi kan «verden» i dag legges inn på datamaskiner, for videre bearbeiding og presentasjon. På denne måten bringes en forenklet virkelighet fram på dataskjermene og inn på skrivebordene i offentlige og private virksomheter (Bernhardsen 1992).

³⁶ I sin hovedoppgave i statsvitenskap ved Universitetet i Tromsø 1998, «*Den digitale siida som virkemiddel*», foretar Torunn Pettersen en kritisk/analytisk tilnærming om politisk kommunikasjon i det teknologibaserte informasjonssamfunn - sett i et samisk perspektiv.

³⁷ Plenumsvedtak i sak 19/97 *Samisk forskning - utredning*

³⁸ Jf. Samisk datautvalg 1997, Sametinget i Norge

I prosjektet legges det vekt på å nytte IT som et redskap i utviklingen av samisk statistikk, og oppbyggingen av databasen. Sentralt er også at *brukerne* står i sentrum. Dette med utgangspunkt i den ekstreme utviklingen innen *on-linebransjen* de siste årene.

Odisputabelt är att World Wide Webs genombrott och med den Internets explosiva ökning radikalt har förändrat förutsätt-ningarna för informationsmarknaden (Mickos, E. 1998).³⁹

Innføringen av World Wide Webs (WWW) på begynnelsen av 90-tallet, har radikalt endret mulighetene for brukere å ha kontakt med og søke i de raskt økende antall av databaser som er etablert på ulike områder. Bruk av datanett har vokst sterkt med utviklingen av *internett*. Ny programvare har gjort det enklere å kommunisere over nettet. Internett og web-systemet har derfor skapt helt nye vilkår for formidling og informasjon. Samtidig med dette, ligger det i utviklingen en «webbifisering» av databasene. Dette betyr at tradisjonelle databaser mer og mer blir overført til og overtatt av *web-baser*.

Samiske organer, institusjoner og organisasjoner har i økende grad nyttet internett i informasjonssammenheng.⁴⁰ Utvikling av *hjemmesider* blir stadig mer vanlig. En har også sett behovet for opprettelse av baseenheter og knytte dette til internett.

Sametinget i Norge har stått for utvikling av *samisk orddatabank*, lagt til rette ved bruk av internett.⁴¹ Dette skaper grunnlag for samordning av virksomheter, til en samlet kunnskaps- og informasjonsenhet.

I tillegg vurderes det utvikling av filer for lagring av *samiske rettskilder*, urfolksrett m.m., innen Nordisk Samisk Institutt. En ser også behovet for etablering av en *samisk tekstbank* som en del av språkforskningen (jf. kap. 6.3 nedenfor).

Samtidig og tilkoblet et fjernnett som internett, kan det være aktuelt å nytte et *lokalnett* i virksomheten. Et lokalnett kjenne-tegnes bl.a ved høy overføringshastighet, raskere betjeningstid og har lav feilfrekvens.⁴² Utvikling av et *samisk lokalnett* mellom samiske institusjoner bør vurderes etter behov.⁴³ Nettet kan igjen knyttes sammen med andre lokalnett.

³⁹ Nordinfo-nytt 1-2/98

⁴⁰ Økt bruk av *elektronisk post* er samtidig en viktig side ved utviklingen.

⁴¹ www.samisk-sr.no Operativ fra 1999. Er også under utvikling ved Sametinget i Sverige.

⁴² Jf. Aasen IJ, Eidhammer I, Brattvåg T, Tøfte H, Innføring i databehandling, Tano-Aschehoug 1997

⁴³ Utvikling av et nettverk mellom de samiske folkevalgte organ er foreslått av Sametinget i Norge.

Kommunikasjonsnettet SAMENET (Samernas Folkhögskola, Jokkmokk, Sverige) kan danne potensiale for virksomheten (www.same.net).

6. Samisk samfunnsvitenskapelig database (SDB)

Databas, mängd av data, ordnade i ett eller flera dataregister, som är tillräcklig för ett visst ändamål eller för ett visst databehandlingssystem. (...) data i databasen är oberoende av de datorprogram som utnyttjar dem och således kan användas i olika tillämpningar. Snabb åtkomst till data i databasen är ett annat kännetecken (Nationalencyklopedin, 1995).

6.1 Innledning

Nordisk Samisk Institutt legger med dette planer for oppbygging av en *samfunnsvitenskapelig database (SDB)*, som skal fungere som et serviceorgan for utvikling og forbedring av tilgangen til data om samiske samfunnsforhold. Datamengden skal være tilgjengelig for forskere, studenter, utredere, politikere, media og andre i sin virksomhet.

Samlet sett blir de viktigste arbeidsoppgaver for en samisk samfunnsvitenskapelig database å:

- *innhente og etablere datatilbud på nye og strategisk viktige områder*
- *dokumentere, integrere, bearbeide og analysere data*
- *bygge ut eksisterende datatilbud om samiske forhold*
- *etablere nye og tidsmessige systemer for informasjon og formidling av data*
- ^t • *ha hovedansvaret fra samisk side for internasjonalt samarbeid innen urfolksstatistikk.*

Etableringen gjennomføres som et prosjekt og med oppstart for ordinær drift i år 2000. Etableringen vil sådan inngå som en del av oppbyggingen av en nødvendig teknisk infrastruktur for samisk kunnskapsoppbygging. Sentrale begreper for etableringen er *kompetanse, metodeutvikling, teknisk utstyr* og jevnlig tilgang på *midler*. Dette i tillegg til basisbehov som lokaler, gode samarbeidspartnere og riktig organisering.

6.2 Kompetanse og organisasjonsutvikling

Kompetanse⁴⁴ i organisasjonen er av vesentlig betydning for ett hvert foretak og enhver virksomhet. For en vellykket etablering av en samisk samfunnsvitenskapelig database er det behov for formalkunnskaper innen *data* og *metode*. I tillegg er det selvsagt viktig med personale med kjennskap til samisk språk, kultur og samfunnsliv. Kompetansen kan innhentes via ansettelse, intern og ekstern skoling, ekspert/konsulentbistand, etablering av referansegrupper og deltagelse i samarbeidsprosjekter.

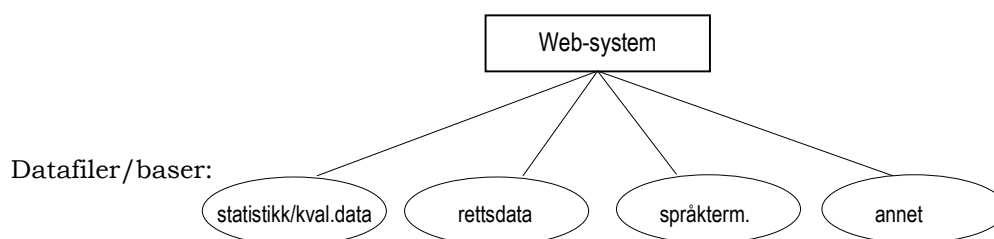
Etableringen er samtidig avhengig av en riktig balanse mellom teknikk, organisasjon, personell og arbeidsoppgaver. Oppbyggingen av basen for kompleks bruk krever en strukturert angrepsmåte. Nytt og potensiale ved et samisk databasesystem er avhengig av hvilke valg som gjøres under innføringen. Det verktøy som investeres og organiseringen forøvrig, fordrer bred kompetanse, motivasjon og en organisasjon med rom for modning og utvikling.

Det er vanlig å betrakte informasjonen som en felles uavhengig ressurs som bør stilles til rådighet i flere sammenhenger, gjennom ulike former for edb-messig integrasjon. Planleggingen bør derfor ikke kun avgrenses til egen organisasjon, men også inkludere eksterne brukere, dataleverandører og samarbeidspartnere. Prosjektet vil derfor omfatte flere organisasjoner som må trekkes aktivt med (Bernhardsen 1992).

6.3 Teknikk

Konkret etableres det en *web-server* som skal håndtere oppbyggingen av data. Det tas høyde for et dynamisk system som skal håndtere *flere* datafiler og baser samtidig. Dette for å legge de tekniske forholdene til rette for betydelig utvidelse, og ivareta fremtidige muligheter og behov.

Fig. 1 NSI's baseoppbygging



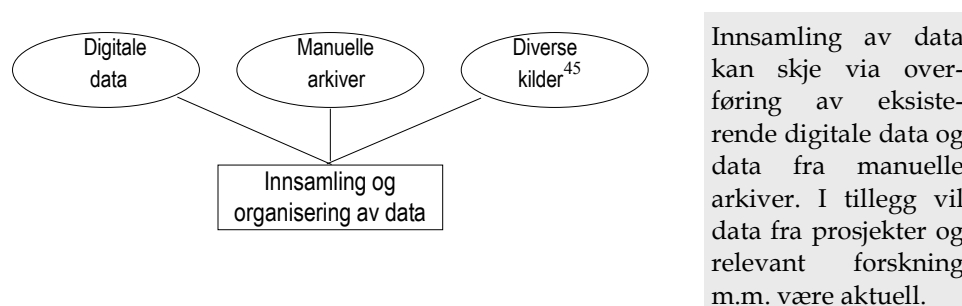
Figuren foran viser etablering av et Web-system for samling av data på flere datafil/baseenheter. Slik vil en håndtere data på en rekke områder og åpne for viderekobling til nettverk og større systemer.

⁴⁴ Kompetanse defineres her som *kunnskaper, ferdigheter og evner* som kan anvendes til å utføre arbeidsoppgaver (Jf. St. meld 38 8 (1997-98) IT- kompetanse i et regionalt perspektiv, vedlegg 1. begrepsavklaringer).

En vesentlig oppgave er å samle *eksisterende* talldokumentasjon om samiske samfunnsforhold. Hovedutfordringen er å nytte det enkelte lands nasjonale statistikkbyrå/baser, for innsamling og bearbeiding det som er av interesse i samisk sammenheng.

Konkret gjelder dette innhenting og samordning av den omfattende statistikk som er utarbeidet av samiske forvaltnings- og undervisningsorganer samt organisasjoner over flere år. Materialet er tall og statistikk innen næring, kultur og utdanning samt en rekke andre områder som er relevant for innsamling i en base (jf. kap 4.2 ovenfor).

Fig. 2 *Datakilder*



Første fase i etableringen av en samisk samfunnsvitenskapelig database vil av praktiske grunner ha fokus på *norsk* side. *Tillatelse* for innsamling av data fra det enkelte organ og den enkelte institusjon samt organisasjon, skjer via *samarbeidsavtaler*. Fast levering av årevis statistikk til databasen kan kontraktfestes. En del av det tekniske materialet ved den enkelte institusjon, finnes allerede lagt inn på lokale disk. Overføringen til en samisk database kan derfor skje rimelig raskt og ukomplisert. Data som kun finnes trykt i årsmeldinger, er derimot mer ressurskrevende å få lagt inn i en base. Her må det nødvendigvis foretas avskrivning av dokumentene via *punching* eller *skanning* evt. *avfotografering*.

6.4 Lovverk og etikk

Det viktig å påse at etableringen gjennomføres i henhold til gjeldende *lovverk*. I NOU 1988:19, vises det til rettsgrunnlaget for statistisk virksomhet;

I det statistikk har en så sentral samfunnsmessig funksjon, er det viktig at innsamling og bearbeidelse av data, oppbevaring av slikt statistisk materiale og publisering av offisiell statistikk kan skje med basis i et tilfredsstillende rettsgrunnlag. Rettsgrunnlaget må danne en praktisk plattform for den instans som skal forestå arbeidet med den offisielle statistikk, samtidig som det også ivaretar andre samfunnsmessige hensyn, bl.a til fortrolig behandling og til personvern som knytter seg til denne virksomheten.⁴⁶

Foreliggende planer for etablering av en samisk database vil i første fase sannsynlig ikke være av en slik karakter, at den berøres av bestemmelsene i

⁴⁵ Statistikkprosjekter, forskningsresultater m.m.

⁴⁶ Jf. NOU 88:19, kap 1.2 s. 5.

*personregisterloven*⁴⁷. Tillatelse til oppbygging av et eventuelt personregister vil i så fall måtte innhentes fra *Datatilsynet*.⁴⁸

Ved etablering av en samisk samfunnsvitenskapelig database må det samtidig tas *etiske* hensyn ved virksomheten. Selv om tiltaket ikke direkte berøres av gjeldende lovbestemmelser, eksisterer det innen samfunnsvitenskapen strenge krav om personvern og respekt for den enkeltes integritet.

I utredningen om samisk forskning⁴⁹ tillegges etikk betydelig vekt. Det tilrådes utarbeidelse av *etiske retningslinjer* og opprettelse av et *samisk organ* som kan ta seg av etiske problemstillinger.

Ved innsamling av data må det derfor utøves varsomhet og respekt for enkeltpersoner og grupper. Hovedkomiteen for norsk forskning⁵⁰ legger til grunn kriterier som inneholder begreper om *fullstendighet, vern om psykisk og fysisk integritet, diskresjon og informert, frivillig samtykke*. Dette er begreper som gir en rettesnor for enhver forskningsvirksomhet.

Ved opprettelsen av *samemanttallet* ble det reist motforestillinger mot registrering av samer. Både personvern og hensynet til *samene som gruppe* ble her vurdert. Dette har medført at det foreligger klare regler for oppbevaring og bruk av manntallet. Hensynet til grupper og minoriteter er derfor en aktuell problemstilling å skjele til i tillegg til personvernet.

I foreliggende prosjekt fremheves det imidlertid at kunnskapen skal produseres *av og for det samiske samfunn*, og at virksomheten skal skje på *samiske premisser*.

6.5 Kommersialisering?

Innen forskning og utvikling fremmes det stadig økende krav til egenfinansiering og lønnsomhet. Tilknyttet foreliggende konsept kan det stilles krav til inntjening gjennom salg av databasens produkter. I utgangspunktet er det imidlertid et primærkrav til en offentlig samisk database som et serviceorgan, at produktene formidles kostnadsfritt. Samtidig kan det i et lengre tidsperspektiv og i takt med oppbyggingen, være aktuelt å prise produkter i forbindelse med spesialoppdrag. Dette

⁴⁷ <http://www.lovdata.no/all/hl-19780609-048.html>

⁴⁸ Med et *personregister* forstås en samling av opplysninger som er lagret slik at de registrerte kan identifiseres direkte eller indirekte. Register over næringsdrivende og firmaer omfattes også av personregisterloven.

⁴⁹ Sametinget i Norge 1996

⁵⁰ Oslo 1981

kan være seg bestilt data på særskilte områder på prosjekt eller programbasis. Data hentet ut i kommersielt øyemed⁵¹ kan det kreves vederlag for.

Det kan her nevnes at 20 prosent av Statistisk Sentralbyrås inntekter oppnås via oppdrag og salg av publikasjoner. Oppdragsvirksomheten i byrået omfatter innsamling og utarbeiding av statistikk innen spesialområder. Oppdragene kan også gjelde spesielle bearbeidinger av allerede innsamlede data og forskningsoppdrag basert på tallmateriale fra Statistisk sentralbyrå.⁵²

Samtidig reiser bruk av internett som redskap for kontakt mellom bruker og databasen, betydelige utfordringer med hensyn til betaling av tjenester og produkter.

⁵¹ F.eks for å reklamere målrettet, eller bruk i betalte utredninger.

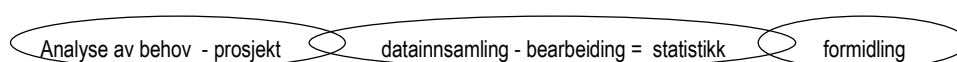
⁵² Kilde; web - <http://www.ssb.no/www-open/organisasjon>

7. Etablering, funksjon og organisering

7.1 Funksjon

Statistikk handler primært om innsamling, systematisering og presentasjon av statistisk informasjon.⁵³ Planlagte virksomhet vil derfor bestå av å *innhente* og *bearbeide* samiske data samt *formidle* statistikk og informasjon.

Fig 4 *Ill. av prosess*



Ved hjelp av statistiske metoder og teknikker innhentes og samles data om samiske forhold. Dataene bearbeides i tråd med faglige statistiske og metodiske standarder, og i henhold til definerte behov, relevans og analyseområder. Statistiske modeller konkretiseres ut fra de tilgjengelige data og formålet med dem. Opplysninger differensiert etter sak/emne, rom og tid bør primært følge nasjonale (SSB), nordiske og internasjonale (FN) statistiske normer for å legge grunnlag for sammenligning/komparasjon.

Det legges samtidig vekt på å gi opplysninger om dataenes *faktiske* informasjonsinnhold og begrensninger. Dette for å motvirke eventuelle feiltolkninger (at dataene kan tas til inntekt for slutninger som dataene objektivt ikke kan bære).

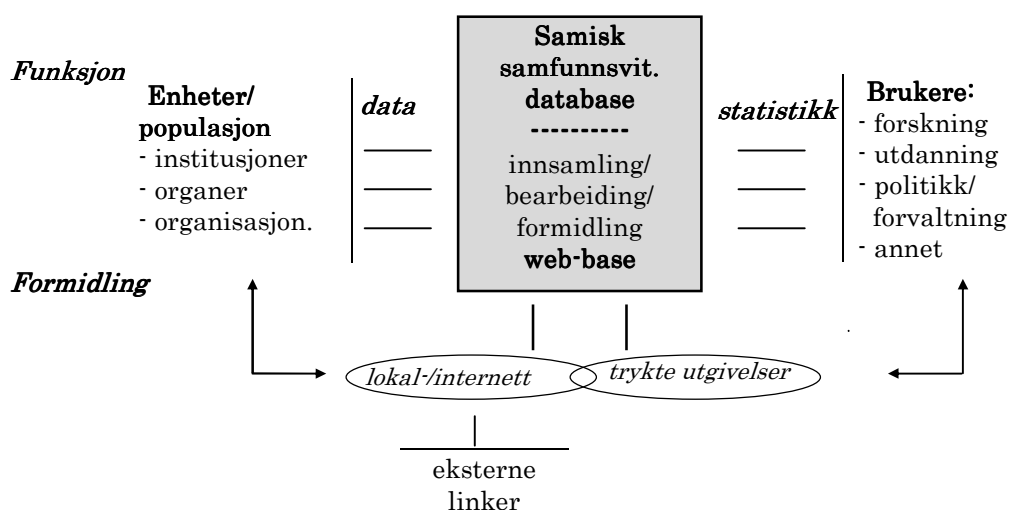
Graden av *tilgjengelighet* er avgjørende for en vellykket etablering. Det er derfor av viktighet at databasen er brukervennlig og kan nås ved enkle operasjoner.⁵⁴ Det statistiske materialet som fremstilles, gjøres tilgjengelig for offentliggjøring og formidling. Moderne informasjonssystemer er her et hjelpemiddel. Ved siden av trykte utgivelser og skriftlig informasjon, legges det vekt på bruk av dagens «on-line teknologi» og kommunikasjonsnettverk.

Elektronisk kontakt med databasen kan skje via et særskilt *samisk nettverk* og/eller via *internett*.⁵⁵ Brukere kan på denne måten via egen PC, innhente tall, grafer m.m. som er tilgjengelig i basen. Et av produktene kan være å presentere matematiske korrekte grafiske fremstillinger (visualisering), med korte kommentartekster beregnet på det brede publikum.

⁵³ Hagen, 1996.

⁵⁴ Dette som et av kravene for god statistikk iflg. NOU 88:19.

⁵⁵ Jf. kap 5.2 ovenfor.

Fig 5 *Ill. av nettverk*

Figur 5 viser organets interne og eksterne funksjon. Databasens produkter presenteres både i *trykket* og *elektronisk* versjon. Det utgis rapporter om eksisterende statistikk og gjennomførte prosjektet mV. etter behov, i tillegg til en årlig sammenstilling av innholdet i basen.

Etableringen vil samtidig fungere som en *informasjonsbase* hvor også øvrig informasjon om NSI's virksomhet presenteres.

Teknisk utstyr

Konseptet setter krav til *utstyr og programvare*. Valg av utstyr bør gjøres ut fra definerte brukerbehov.⁵⁶ Investeringene må dermed tilpasses virksomhetens uttalte funksjon og målsetting. Hvilken type utstyr og tekniske elementer som konkret velges, foretas ut fra et faglig ståsted.⁵⁷ Krav til fleksibilitet og varierte bruksmuligheter er også viktige faktorer ved vurdering av utstyrersbehovet.

Sikkerhet

Etablering av databaser og bruk av internett aktualiserer også diskusjon omkring *sikkerhet*. Virksomheten må beskyttes mot uautorisert bruk og bevisst ødeleggelse av data. Det er derfor viktig at «utenforstående» ikke har anledning til å endre de data og den statistikk som til enhver tid ligger tilgjengelig i databasen.

⁵⁶ Påpekes av Bernhardsen 1992.

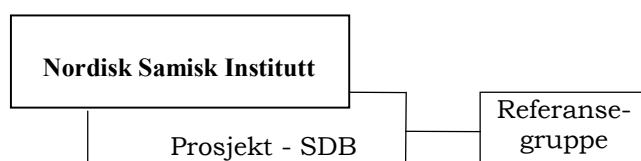
⁵⁷ Eksempel på utstyr- og investeringsbehov i første fase av prosjektet, fremgår av Vedlegg II.

7.2 Organisering

Prosjektbasis

Nordisk Samisk Institutt handterer oppbygging av *samfunnsvitenskapelig database*. Basen etableres fysisk som et *datasenter* for samling av utstyr, hjelpemidler og personell. Basen er administrativt og geografisk tilknyttet instituttet i Kautokeino.

Fig.6 *Prosjektorganisering*

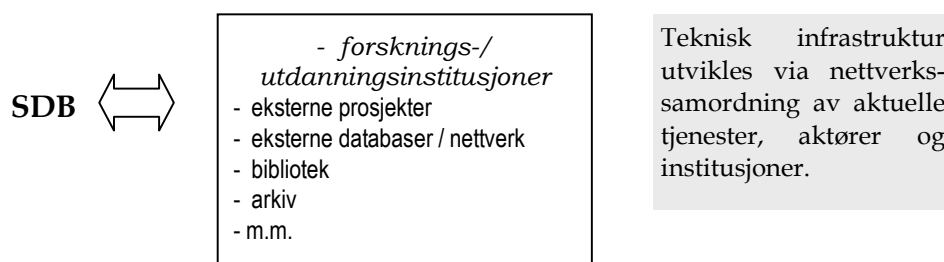


Utviklingsarbeidet gjennomføres på prosjektbasis. I henhold til etablerte prosjektadministrative metoder⁵⁸ oppnevnes det en *referansegruppe* for å bistå den faglige virksomheten. Nordisk Samisk Institutts administrative ledelse fungerer som *styringsgruppe*. Det etableres en *prosjektgruppe* innad i instituttet som står for utforming av systemet. Virksomheten ledes av en *prosjektleder*.

Permanent etablering

Foreliggende forslag til etablering er vurdert ut fra et videre organiseringsperspektiv med hensyn til samisk kunnskapsutvikling. I dette ligger det *fysisk og funksjonell samordning* av utdanning og forskning, og hvor bibliotek- og arkiv tjenester, samt informasjon er samlet. Tilknyttet dette fagmiljøet, vil informasjonsteknologi og utvikling av kvantitativ forsknings- og utviklingsarbeid være sentralt.

Fig. 7 *Teknisk infrastruktur*



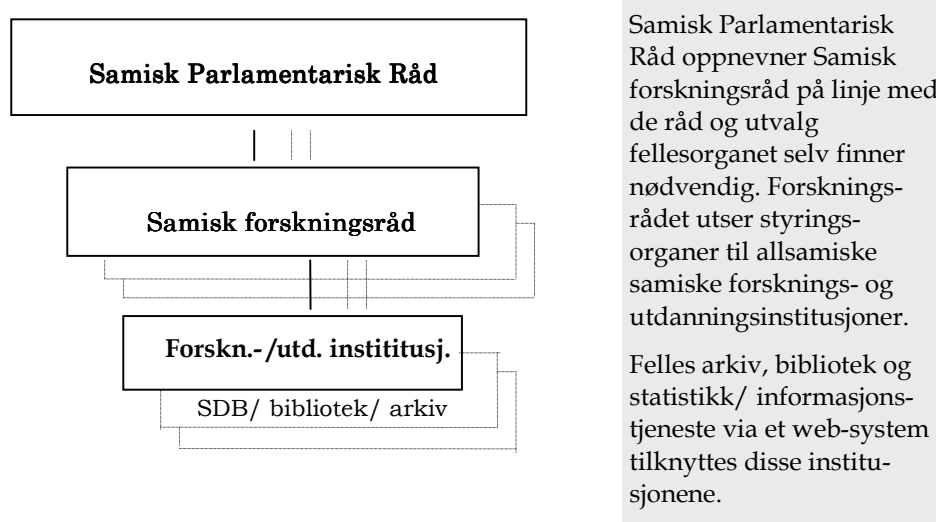
Det er imidlertid viktig å påpeke behovet for virksomhetens *selvstendige* faglige status. Basen må ikke under noen omstendigheter være underlagt politiske instruksjoner. Dette for å sikre uavhengighet ved tilretteleggelsen og utarbeidelsen av statistikk. Behovet for faglig selvstendighet reiser også spørsmål om graden av

⁵⁸ Her nyttet Jessen 1997.

kontakten til Nordisk Samisk Institutt. I denne forbindelse må det vurderes om databasen skal organiseres som en *selvstendig stiftelse*.

I dette perspektivet er det naturlig at databasen organisatorisk underlegges det allsamiske forskningsrådet som er under planlegging.⁵⁹ *Samisk Parlamentarisk Råd*⁶⁰ innehar imidlertid den overordnede styring med virksomheten, og oppnevner *Samisk forskningsråd*.⁶¹ Forskningsrådet utser styre for virksomheten. Dette på linje med oppnevning av styringsorganer for samiske forsknings- og utdanningsinstitusjoner, samt bibliotek og arkiv.⁶²

Fig. 8 *Permanent organisering*



Samisk Parlamentarisk Råd oppnevner Samisk forskningsråd på linje med de råd og utvalg fellesorganet selv finner nødvendig. Forskningsrådet utser styringsorganer til allsamiske samiske forsknings- og utdanningsinstitusjoner.

Felles arkiv, bibliotek og statistikk/ informasjonstjeneste via et web-system tilknyttes disse institusjonene.

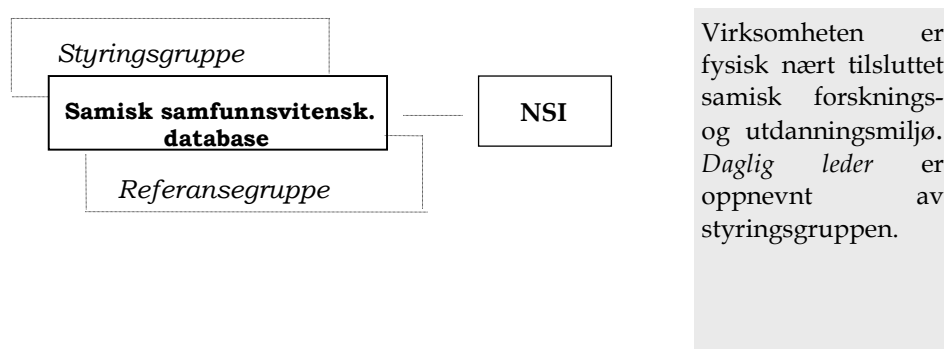
Forskningsrådet kontrollerer og avgir styringssignaler om virksomheten, via årlige budsjettoverføringer, årsmeldinger og virksomhetsplaner. Nordisk Samisk Institutt kan med dette ikke *instrueres* når det gjelder forskningsfaglige og statistikkfaglige spørsmål. Samisk Parlamentarisk Råd, de samiske folkevalgte organ og Samisk forskningsråd, kan imidlertid via meldinger, budsjett og planer stille *krav* til virksomheten.

⁵⁹ Se *utredning om samisk forskning* - avgitt Sametinget i Norge 05.12.96, samt sametingenes behandling.

⁶⁰ Jf. *Betenkning om samisk parlamentarisk samarbeid*, Nordisk Samisk Institutt - Jon B. Henriksen 03.01.96.

⁶¹ Dette på linje med oppnevning av andre råd/organer innen kultur, næring osv.

⁶² Databasens virksomhet vurderes i nær tilknytning til samiske bibliotek- og arkivfunksjoner. Disse organene bør i et fremtidig perspektiv organisatorisk og fysisk vurderes under ett.

Fig. 9 *Organisering med styrings- og referansegruppe*

Organiseringen markerer faglig selvstendighet i forhold til den øvrige virksomhet ved NSI. Databasen er likevel gjennom samlokalisering og felles infrastruktur nært knyttet opp til instituttet som samisk forskningsinstitusjon.

8. Budsjettmessige konsekvenser

Forprosjektfasen for etableringen av en samisk samfunnsvitenskapelig database, er internt finansiert av Nordisk Samisk Institutt i 1998. For 1999-2001 er det budsjettert med interne og eksterne inntekter. *Lønnskostnadene* er mest kostnadsdrivende. *Investering* i teknisk utstyr, vil selvsagt variere i takt med oppbyggingen, den teknologiske utviklingen, samt de til enhver tids ambisjoner og behov (jf. vedlegg). Som utgangspunkt satses det på å nytte det mest moderne innen informasjonsteknologien.

Prosjektfasen vil medføre behov for administrativ oppbygging som omfatter en utvikling fra 3/4 årsverk i 1998, til 2,5 årsverk første året ved ordinær drift. Stillingsbehovet i oppstartingsfasen omhandler personell med kunnskaper primært i statistisk metode og data. I tillegg er det nødvendig med assistanse for administrative og datatekniske gjøremål.⁶³

Nordisk Samisk Institutt sikrer årlig *grunnfinansiering* på inntil NOK 500.000,- i prosjektfasen. Resterende utgifter forventes dekket eksternt. Det vil bli fremmet søknad om midler fra aktuelle finansieringsinstanser. EU-systemet, Nordiske aktører, nasjonale forskningsinstitusjoner og fond er aktuelle for investeringssiden. Det ligger også potensiale i finansiering gjennom deltagelse og gjennomføring av konkrete prosjekter. Her er komparative levekårsundersøkelser av særskilt interesse.⁶⁴ Å sikre årlig driftsfinansiering er imidlertid en langsiktig utfordring.

⁶³ Herunder evt. referansegruppe, og personellressurser til *punching*, *skanning* og evt. *avfotografering*. Behovet for ekstern assistanse og kompetansetilflyt vil også gi grunnlag for flere sysselsatte.

⁶⁴ Jf. kap 4.5 ovenfor.

9. Avslutning

Den raske teknologiske utviklingen innen informasjonsteknologi vil ventelig fortsette. Det bør derfor legges ressurser i å nytte IT som redskap i den fremtidige utviklingen av det samiske samfunn. Det som basis for utvikling av en samisk *teknologisk infrastruktur*. Muligheten for å lykkes er i stor grad avhengig av evnen og viljen til å ta IT i bruk.

Foreliggende prosjektbeskrivelse legger føringer for et konkret prosjekt. Imidlertid er det en rekke sider ved etableringen som det må tas stilling til. Den *faglige og metodiske* delen ved arbeidet vil her være avgjørende. Metodeutfordringen er i hovedsak å skaffe frem samiske data i etniske plurale bosettingsområder. Det er derfor nødvendig å foreta en grundig analyse og vurdering av hvordan samisk statistikk reelt kan fremskaffes. Dette vil være en vesentlig oppgave i neste fase av prosjektet, og en løpende utfordring ved hvert problemområde som virksomheten beskjeftiger seg med. Metodeproblemet medfører derfor en konstant analyseprosess for virksomheten.

I tillegg ligger det en rekke *organisatoriske og tekniske avgjøres* som må foretas før og under oppstart av virksomheten. Slik vil foreliggende prosjektvirksomhet bestå av to hovedaktiviteter. Det ene gjelder tids- og ressursplanlegging av utviklingsarbeidet, og det andre metodisk analyse. Disse aktivitetene må pågå parallelt og være gjensidig tilpasset. Konseptet er derfor avhengig av dekkende kompetanse.

Gjennom oppbygging av egen ekspertise og samarbeid med etablerte institusjoner, vil foreslåtte etablering inneha et potensiale for betydelig *utvidelse*. Ekspansjon av virksomheten kan skje via konkrete samarbeidsprosjekter, kobling til og utvikling av egne databaser på konkrete fag/sektorområder.

Etableringen avhenger imidlertid av adekvat *finansiering*. Tilgang på midler vil være avgjørende for fremdriften i prosjektet og gjennomføring av konseptet.

Sámi servodatdieđalaš databáasa

Oktiigeassu

Sámi Instituhtta pláne hukset servodatdieđalaš databásea vai šaddá vejolaš oažžut dataid, statistihkalaš dieđuid ja analysa-prográmmaid sámi servodatdilis. Databáasa galgá doaibmat diehtojohkin- ja bálvalusorgánan, mas leat demografalaš, sosiálalaš ja politihkalaš statistihkat. Geavaheaddjit ožžot oktavuoda databásain odđaaigásaš diehtujuohkinteknologiijain. Čohkke-juvvon máteriala lea dáinna lágiin dutkiide, studeanttaide, guorahalliide, politihkáriidda, mediai ja earáide olámuttos. Dán databáasa bokte Sámi Instituhtas lea sámiid bealis oaiveovddasvástásus riikkaidgaskasaš álgoálbmotstatistihka ovttasbarggus.

Plánáid duogázin lea, ahte sámi diliin ja servodteallimis leat oppalaččat unnán áigeovdilis dieđut ja statestihkat. Numeralaš máteriala, mii lea gávdnamis Statistisk Sentralbyråas ja eará gálduin, lea unnán relevánta sámiid hárrái dálá hámis. Gávdnogal stuorra tallamateriála, muhto dat lea hui bieđgosis ja daid lea váttis olahit. Dárbbaslaš tallamateriála čohkket ja ordnet sámiid servodateallima birra gáibida otne ollu ressursaid ja gelbbolašvuoda.

Databáasa vuodđohámi ásaheapmi lea fágalaš ja metodalaš hástalus. Lea váttis čuoldit sámiid dataid etnikkalaš plurála guovlluin go dálá tallamateriála vuodđun leat geografalaš guovllut. Sámi statistihka ovdánahttit gáibida erenomáš metodaidd, vuđolaš analysaid ja gieddebarggu.

Databáasa ásaheami čađahuvvo prošeaktan ja dábálaš doaibma álggahuvvo jagis 2000. Databáasa biddjo Sámi Instituhttii, Guovdageaidnui, muhto čatno organisatorálaččat áiggi mielde Sámi Parlamentáralaš Ráđđái ja boahtteáigge sámi dutkanráđđái.

Prošeaktaáigodagas lea dárbu ovttá gitta guovtti ja bealle jagibargui. Prošeakta rehkenastto máksit prošeaktaáigodagas 2,7 mill. NOK investemiiguin ja doaibmagoluiguin. Dábáláš doaimma álgoáiggis lea jahkásaš bušehtadárbu sullii 1. mill. NOK.

Databáasa ásaheapmi lea dan duohken ahte olahuvvo doarvái ruhtadeapmi. Sámi Instituhtta ruhtada oasi prošeavttas prošeaktaáigodagas, ja dasa lassin vurdojuvvo ruhtadeapmi almmolaš orgánain ja foanddain.

Sámi social science database

Summary

The Nordic Sámi Institute is currently laying plans for compiling a *social science database* to provide access to data, statistics and analytical programs about Sámi social conditions. The base will function as an information and service agency and will contain statistics of an economic, social and political nature. Users will be connected to the base by means of modern information technology. The material will then be available to researchers, students, analysts, politicians, the media and others. Via the database, the Nordic Sámi Institute will have the main responsibility on the Sámi side regarding international cooperation on statistics on indigenous people.

The reason for the plans is a general dearth of up-to-date information and statistics on the Sámi situation in most areas of society. In their present form, the numerical data available from Statistics Norway and other sources are of little direct relevance with respect to the Sámi. Considerable statistics exist, but they are scattered and are difficult to access. Collecting, collating and processing necessary statistical documentation on Sámi social conditions currently requires considerable resources and expertise.

The technical challenge in establishing such a database is of a methodological nature. Extracting Sámi data is difficult in ethnically mixed areas and from existing statistical data originating from geographic units. The development of Sámi statistics requires special methods, thorough research and field work.

The establishment of the database is being carried out as a project, with the start-up of ordinary operations scheduled in 2000. The database will be located physically in Sámi Instituhtta/ Nordic Sámi Institute in Guovdageaidnu (Kautokeino), but will over time be affiliated organizationally to the Sámi Parliamentary Council and future Sámi Research Council.

During the project phase the operations will entail two and a half man-years (full-time equivalents) and cost an estimated NOK 2.7 million including investments and operating expenses. During ordinary operations the initial phase will require an annual budget of c. NOK 1 million.

Establishment of the database is, however, dependent on sufficient funding. The project phase will be partly financed by the Nordic Sámi Institute, in addition to funding expected from public agencies and funds.

Litteratur

- Aubert, V Den samiske befolkning i Nord-Norge, Statistisk Sentralbyrå 1978
- Bernhardsen, T Geografiske informasjonssystemer, Vett & Viten 1992
- Bertheussen, B Access 97 i praksis - innføring, Rotanor 1997
- Bjørklund, I Hvordan nordmenn ble flere og samer ble færre, i Erke, R - Høgmo, A (red) Identitet og Livsutfoldelse, Univ. forlaget 1986
- Grønlands Statistikk Årsberetning 1996 & arbeidsplan, mai 1997 - Greenland 1997, Statistic Yearbook
- Hagen, PC Innføring i sannsynlighetsregning og statistikk, Cappelen, 1996
- Hernes, G Makt og avmakt, Univ. forlaget 1990
- Hovedkomiteen for norsk forskning Forskning og etisk ansvar, Oslo 1981
- Jessen, SA Prosjektadministrative metoder, Univ. forlaget 1997
- Nationalencyklopedin Bokforlaget Bra Böcker, 1995
- Nordinfonytt 1998: 1-2
- Nordisk Samisk Institutt - Forskningsplan, 1998
- Betenkning om samisk parlamentarisk samarbeid, Jon B. Henriksen 03.01.96.
- Norges forskningsråd Utredning om samisk forskning, Oslo, desember 1997
- Norsk samfunnsvitensk datatjeneste (NSD) - Brukermelding 1/2 1997- årsrapport 1996.
- NOU 1984:18 Om samenes rettsstilling
- NOU 1988:19 Lov om offisiell statistikk og Statistisk Sentralbyrå
- Olsen, Johan P Petroleum og politikk, Tano 1989
- Pettersen, Torunn Den digitale siida som virkemiddel, Hovedoppgave i statsvitenskap, UiTø 1998
- Regjeringen (Norge) Langtidsprogram 1998 - 2001
- Rokkan, Stein Stat, nasjon, klasse, Univ. forlaget 1987

- Sametinget i Norge - Utredning om samisk forskning, Sametinget
05.12.98 - Sametingsplan for perioden 1998-2001,
Forutsetninger, prinsipper og utfordringer,
Sametingsrådet 23.04.97
- Plenumsvedtak i sak 19/97 Samisk forskning -
utredning
- Statistisk sentralbyrå Veiviser i norsk statistikk, 1996
- Aasen IJ, Eidhammer I,
Brattvåg T, Tøfte H Innføring i databehandling, Tano-Aschehoug 1997

Vedlegg

I. Prosjekt SDB - fremdriftsplan

Overordnet målsetting

Etablering av en Samisk samfunnsvitenskapelig database for tallmessig fremstilling av samiske forhold innen definert område. Basen skal være et serviceorgan og redskap for samisk kunnskapsoppbygging.

Delmål

Gjennomføring av prosjekt i tre faser.

Tidsperspektiv

1. januar 1999 - 31. mars 2000.

Fremdriftsplan

faser	aktivitet	tidsperspektiv
1	søknadsfase	1.januar - 31.mars 1999
2	implementering	1.april 1999 - 31. mars 2000
3	ordinær drift	1. april 2000

Særskilte utfordringer

- Metodespørsmål
- Innhenting av kompetanse
- Finansiering

II. Kalkulert budsjett

Med utgangspunkt i forprosjektets beskrivelse av idé, målsetting og ambisjoner, vil etableringen medføre følgende administrative og budsjettmessige konsekvenser:

Det beregnes etablering av en *prosjektgruppe* bestående av en ansvarlig *administrator* innen data, en *konsulent* innen metode og en *vitenskapelig assistent* i halv stilling.⁶⁵

Investeringsbehovet ved oppstart omfatter maskinvarer og programvarer. Herunder server inkl. backupløsning, server programvare inntil 25 brukere, inkl. Internett server programvare. Arbeidsstasjoner (PC-er), nettverk (kabling) samt programvare (SAS-system for fire samtidige brukere). I tillegg kommer kostnader til kurs.⁶⁶

år	Stillinger	årsverk
1999	ansv. administrator (data) / vit.ass (0,5)	1,5
2000	administrator /konsulent (metode)	2,0
2001	administrator /konsulent / vit.ass (0,5)	2,5

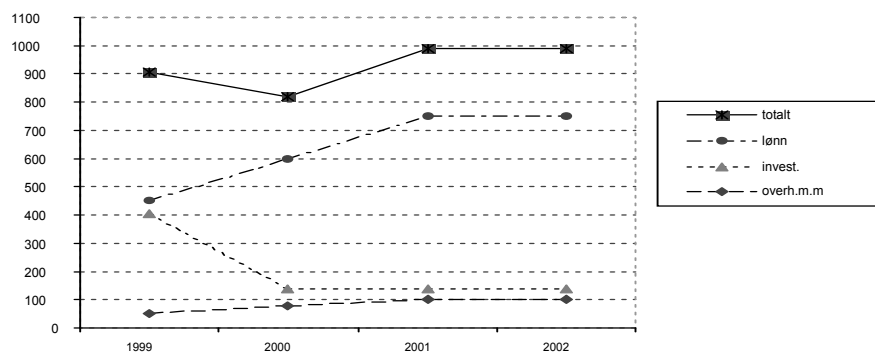
Investeringsbehov (i tusen NOK)	1999	2000	2001
Maskinvarer	155´	10´	10´
Programvarer	240´	120´	120´
Kurs	10´	10´	10´
Sum	405´	140´	140´

Samlet budsjett (i tusen NOK)	1999	2000	2001	99-01
Lønnskostnader / sos.utg. m.m	450´	600´	750´	1800´
Investeringer	405´	140´	140´	685´
Overhead/ lokalleie/ andre utgifter	50´	80´	100´	230´
Samlet	905´	820´	990´	2715´

Budsjettet er av nøktern karakter. Investeringer og ansettelse reguleres i takt med realisert finansiering. Nordisk Samisk Institutt står for *lokalitetene* i prosjektfasen. Imidlertid må det forventes leie av arealer parallelt med utvidelsen. Det forutsettes beregnet *overhead* til instituttet. *Andre utgifter* omfatter kostnader til overhead, lokalleie og drift av referansegruppen, samt uforutsette utgifter.

⁶⁵ Den første fasen vil imidlertid være preget av metodespørsmål. Dette innebærer tilførsel av kompetanse i samfunnsvitenskapelig metode.

⁶⁶ Beregnet av konsulent Ole Bjørn Tellefsen ved NSI.

Fig 10 Kostnadsoversikt

Finansiering (i tusen Nok)	1999	2000	2001
Nordisk Samisk Institutt	500´	500´	500´
EU-Interreg-midler	300´	300´	300´
<u>Annen finansiering</u>	105´	20´	190´
Samlet	905´	820´	990´